

איש חי רב פעלים רודף צדקה וחסד
משה שניצר ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברוק
כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש למגידי שיעור "דף היומי"
חיים סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 5775333-03

האשה החשובה הודפת צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

מסכת שבת מ"ו - נ"ב ♦ דמאי ה', י' - ו', ה'

בס"ד, ד' כסלו תשע"ג

גליון מס' 704

השבוע בגליון

- ◆ קינוח לכלוך עם בגד
- ◆ מותר להשליך אשפה לפח אשפה ריק?
- ◆ כמה פעמים כתוב 'מלאכה' בתורה?
- ◆ חיוב הפרשת דמאי - ודאי או ספק?

- ◆ שימוש ב"סיפולוקס" בשבת
- ◆ שלש דרגות בונה
- ◆ מדוע מותר בשבת להבריג מכסים?
- ◆ מבטל כלי מהיכנו

דבר העורך

סע לוינא אדוני

הרב אליהו ארנטרווי שליט"א, מכהן כמגיד שיעור הדף היומי מטעם מאורות הדף היומי במקומות אחדים.

ציבור המשתתפים בשיעוריו מגוון ביותר, ואחד מהם יצר עימי קשר בעקבות מעשה שמע מפיו של מגיד השיעור וגרם לו חיוק רב.

מעשה ביהודי שהגיע אל מעונו הדל של רבינו החפץ חיים, זכר צדיק לברכה, ובקשה מעניינת בפיו.

רבי, שח היהודי, מינקותו למדנו, כי הרשעים זוכים לשכר בעולם הזה, והצדיקים זוכים לשכר בעולם הבא. לפי מצבי בעולם הזה, למדתי שצדיק אני אולי יתפלל כבודו לפני בורא עולם, שיתול מצווה אחת, אחת בלבד, ממצבור המצוות שלי וימיר אותה לחיי העולם הזה, כמו הייתי רשע עם מצווה אחת בלבד.

נכמרו רחמיו של החפץ חיים זצ"ל על היהודי, והוא פינה מזמנו היקר ורקם עבורו סיפור כדי להמחיש לו עד כמה אבסורדית בקשתו.

מעשה במלך, סיפר החפץ חיים, שירד לרחוץ בנהר להנאתו ללא מלווים, שומרי ראש ומלחכי פינכה. לפתע, בשהותו בטיבורו של הנהר, תקף אותו דבר מה, או כך נדמה היה לו. הן אם כן והן אם לאו, ברי היה שתקפוהו מיד התזזית והבעתה, הרעד והחלחלה, וחברו עליו יחד להוציא את נשמתו בסערת המים. כמעט שאיבד את ממלכתו, אלמלא קפץ למים כפרי שהתגורר על גדות הנהר וחילצו אל חוף מבטחים. נטל הכפרי את האיש, שלא ידע כי מלך הוא, חיממו, הלבישו, השקהו והאכילו ושילחו לדרך בטוב לב.

טרם פנה המלך לדרוכו, הוציא פנקס מתרמילו, רשם על נייר קטן מה שרשם, והפקידו בידי האיכר.

דף מז/א קנה סיידין לא יחזיר ואם החזיר פטור אבל אסור

שימוש ב"סיפולוקס" בשבת

מותר לסגור בשבת את מכסה הסיפולוקס, מיכל הסודה הוותיק?

בין ל"ט אבות מלאכות האסורות בשבת, נמנית מלאכת בונה.

שלש דרגות בונה: בסוגייתנו מבואר כי לגבי בניית כלים בשבת, יש מספר דרגות. יש בונה העובר על איסור תורה, גם הבונה כלי בשבת עובר על איסור [הראשונים נחלקו עובר על איסור "בונה" או על איסור "מכה בפטיש"], ופעמים שעובר על איסור מדרבנן. להלכה הוגדרו שלש הדרגות הבאות: **א.** תוקע, היינו: הבונה בחזקה באמצעות יתדות ומסמרים - חייב חטאת. **ב.** מהדק, היינו: הבונה כלי על ידי הידוק חלקים אחדים זה לזה, אסור מדרבנן. **ג.** רפוי, המחבר מספר חלקים באופן רפוי - מותר. הפוסקים מוסיפים (רמ"א בשולחן ערוך או"ח סי' ש"ג סעי' ו), כי מדובר בכלי שכך היא דרך בנייתו, שאם לא כן, יש חשש שיבוא לבנותו בחזקה.

מדוע מותר בשבת להבריג מכסים? הפוסקים דנים מדוע מותר בשבת להבריג מכסה של כלי, האם פעולה זו אינה נחשבת כבניית הכלי? הרי כלים רבים מוברגים בחזקה, שלא באופן רפוי, ויש לברר מדוע פעולה זו אינה אסורה מדרבנן.

המגן אברהם (או"ח שם ס"ק י"ב) והט"ז (שם ס"ק ז') מבארים, שאין כל איסור בדבר, מאחר ש"אין עשוין לקיום, רק לפתחם ולסגרם תמיד". לכאורה, אפשר לפרש את דבריהם, כי כל פעולה שאינה עומדת אלא לשעה, אינה אסורה, הואיל והכלי נועד לפתיחה ולסגירה.

ברם, החזון איש זצ"ל (או"ח סי' נ"א אות ט') מוכיח מסוגייתנו, כי אין הדבר כן. בגמרתנו מבואר, כי אסור לבנות בשבת מיטת פועלים. בימיהם, בעלי המלאכה היו נודדים עם חלקי מיטה בתרמילם, ולקראת ערב היו מרכיבים את חלקי המיטה ולנים עליה. הגמרא אומרת, כי התוקע חלקי מיטה אלו חייב חטאת, והמהדק חלקי מיטה אלו עובר על איסור מדרבנן. הרי לנו, כי גם כלי שנועד לפירוק ולהרכבה נכלל באיסור בניית כלים. יש לברר, איפוא, מה כוונת הפוסקים, שהברגת כלי מותרת, מפני שהכלי עומד לפתיחה ולסגירה.

החזון איש מבאר, כי לכשנתבונן בכלים בעלי מכסה ובמטה של בעלי אומניות, נמצא הבדל תהומי ביניהם. המיטה דנן, ראוייה לשימוש לאחר הרכבתה. אף אם יותירוה עומדת על תלה במשך שנים, ראוייה היא לשימוש כמיטה. ברם, כל מהותו של כלי בעל מכסה הברגה הוא לסגור

צעילוי נשמת

הר"ר **צבי ז"ל**
ב"ר אשר זעליג ז"ל
נלב"ע ב' בכסלו
תנצב"ה

הנוצח ע"י ידידו בני המשפחה שיחי

צעילוי נשמת

הר"ר **משה לויט ז"ל**
ב"ר קלמן הלוי ז"ל נלב"ע ז' בכסלו תשכ"ד
ומרת **אסיה לויט** ע"ה
ב"ר אפרים ז"ל נלב"ע ט"ו בניסן תשס"ב
תנצב"ה

הנוצח ע"י המשפחה שיחי

צעילוי נשמת

הר"ר **דב פרשן ז"ל**
ב"ר אברהם ז"ל
נלב"ע ש"ק ב' בכסלו תשנ"ט
תנצב"ה

הנוצח ע"י ידידו הנוצח רשף ומשפחתו שיחי - גבעתיים

לעילוי נשמת

הר"ר **אהרון ברמן ז"ל** ב"ר יעקב הלוי ז"ל
נלב"ע ה' בכסלו תשמ"ג **תנצב"ה**
הנוצח ע"י ידידו מר **יעקב (ז'ק) ברמן** ומשפ' שיחי

נר ה' נשמת אדם





אותו כדי לפתוח אותו אחר כך ולהשתמש בתוכו. אם יסגר לתמיד, אין בו כל שימוש. נמצא, שהברגת המכסה אינה נחשבת מלאכת "מכה בפטיש", היינו: השלמת הכלי, וכמו כן אינה נחשבת מלאכת "בונה", מפני שהכלי אינו שימושי במצבו הנוכחי, אם יוותר כך לעד.

לאור הגדרה זו יש לדון, מה דינם של כלים אשר השימוש בהם מתקיים בעת שמכסה הכלי מוברג ומהודק עליהם, כגון, הברגת ראש מיכל ה'סיפולוקס'. [מכשיר להכנת סודה שרווח עד לפני קצת יותר משני עשורים. לאחר מילוי המיכל במים, הבריגו את המכסה, החדירו גזים לתוך המיכל, והשימוש בו נעשה דרך ברז-לחץ שהותקן בראש המכסה]. לכאורה, היה מקום לומר, כי פעולה זו אסורה, מפני שהשימוש במיכל הסודה מתבצע בעודו סגור, כאשר המים המוגזים יוצאים מן הברז המותקן במכסה. הוי אומר, ההברגה איחדה שני חלקים לכלי אחד, הבא לידי שימוש במצבו הנוכחי.

ברם, גדולי הפוסקים נקטו כי אין איסור בדבר, מפני שאף על פי שהשימוש הנוכחי במכשיר הסודה מתבצע בעודו סגור, עדיין אי אפשר להגדיר את הכלי כראוי לשימוש תמידי במצבו הנוכחי. בשונה ממיטת בעלי האומניות, אשר לעולם אפשר להשתמש בה כאשר היא מותקנת, הרי שבכלות מי הסודה מן המכשיר, הוא עומד ככלי שאין בו חפץ. לפיכך, גם הברגת מכסה זה, אינה נחשבת לאיחוד שני חלקי הכלי באופן המשלים את בנייתו לכדי כלי שלם באופן קבוע (ראה אורחות שבת פ"ח הערה ד') [קיים דיון נוסף לגבי הגזת מים בשבת, אך אין כאן המקום להאריך].

דף מז/א והא קמבטל כלי מהיכנו

מבטל כלי מהיכנו

בסוגייתנו אנו למדים על אחד האיסורים שתקנו חכמים: "מבטל כלי מהיכנו". על מהותו של איסור זה, על סיבת תקנתו ועל השלכות מעשיות לימינו, בשורות הבאות.

חכמים גזרו שאסור בשבת לגרום שכלי שהיה ראוי לשימוש, ייאסר בטלטול ובשימוש. מדוע?

שלושה טעמים כתבו רבותינו הראשונים.

איסור בונה: רש"י (מב/ב ד"ה כלי) מבאר, שפעולה זו היא כאיסור "בונה", מפני שבעטייה אסור להסיט את החפץ בשבת ממקומו, והרי הוא כמי שמחבר את החפץ למקומו.

איסור סותר: טעם נוסף כתב רש"י (להלן קכ"ב/ב וקנ"ד/ב), כי פעולה הגורמת לאי ניידות הכלי, הרי היא כאיסור "סותר", שסותר את שימושו של הכלי (עיי' פני יהושע בסוגייתנו, שעמד על הסתירה שבין שני פירושי של רש"י). ההבדל בין שני הטעמים בא לידי ביטוי, בחפץ שאין לו חשיבות של כלי. אם האיסור הוא משום "בונה", שמרתק את החפץ למקומו, הדבר אסור. אך אם האיסור הוא משום "סותר", שסותר את שימושו של הכלי, הרי זה לא היה כלי גם לפני כן, והדבר אינו אסור (עיי' פרי מגדים סי' ש"ג א"א ס"ק י"ד). ברם, המשנה ברורה מצדד, כי לכלל הדעות גם ביטול חפץ מסוג זה מהיכנו אסור, משום "לא פלוג" - חכמים לא חילקו בתקנתם, ואסרו ביטול מהיכנו של כל סוגי החפצים (שער הציון סי' ש"ג ס"ק ל"ז).

כבוד השבת: שני טעמי של רש"י הובאו בפוסקים (ראה ביאור הלכה ריש סי' רס"ה, ובסי' רס"ו ס"ק כ"ז ועוד), ואילו הריטב"א (החדשים) כותב פירוש מחודש: "שהנכון שאסור מדרבנן, כדי שלא למעט בכבוד שבת לאסור כלים המותרים".

משהתוודענו לשיטות הראשונים, נברר "מהיכנו" מה הוא. בעל פרי מגדים (אשל אברהם, סי' רס"ו ס"ק י"ד) כותב, כי אם איסור ביטול כלי מהיכנו הוא משום "סותר", אזי ההסבר הוא, שאין לגרום לכך שכלי שהיה מוכן לשימוש, יהפוך לבלתי שמיש. ואם כפירושו השני של רש"י, שאיסור זה הוא משום בונה, אזי יש לפרש "מהיכנו" מלשון **פן**, בסיס. כלומר, ריתוק החפץ למקומו גורם לכך שבסיסו, המקום עליו הוא ניצב, בטל, שאינו ראוי לשימוש.

קינוח לכלוך עם בגד: בשם הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל כתבו, כי מחמת איסור ביטול כלי מהיכנו אסור לקנח לכלוך עם בגד שבעקבות טינופו לא יהא ראוי לשימוש בשבת. זאת, אף בבגד המיועד לכביסה, מפני שבמצבו הנוכחי הוא ראוי ללבישה בדיעבד, אם אין בגד אחר (שבות יצחק פרק כ' אות ב').

מותר להשליך אשפה לפח אשפה ריק? השאלה המתבקשת היא, אם מותר להשליך אשפה לתוך פח אשפה ריק. עד עתה אפשר היה לטלטל את הפח, ומעתה, משהונח בו מוקצה - אסור לטלטלו. שאלה זו קיימת גם כאשר נוטלים שקית אשפה נקייה ומכניסים בה פסולת. ובכן, במאירי (מב/ב) מבואר, כי תקנת חכמים אינה מתייחסת לכלי המיועד להניח עליו מוקצה, כלי זה אין איסור לבטל מהיכנו, וכן נוקטים להלכה (ראה שבות יצחק שם, אות ח').

דף מט/ב אבות מלאכות ארבעים חסר אחת... כנגד מלאכה מלאכתך ומלאכת שבתורה

כמה פעמים כתוב 'מלאכה' בתורה?

גמרתנו סוקרת את כל פסוקי התורה, ומוצאת בהם שלושים ותשעה פסוקים בהם מופיעה המילה "מלאכה", כנגד שלושים ותשע אבות מלאכות של שבת. גמרתנו מספרת, כי חכמים בדקו זאת בפרוטרוט, ו"לא זזו משם, עד שהביאו ספר תורה ומנאום".

בעל תוספות יום טוב (פרק ז' משנה ב') כותב, כי בנו, רבי אברהם, "שאל אותי, שעמד למניין כאשר עיין בספר הקונקרדנסיס בשו"ש 'לאך', ומצאם יותר הרבה". לאמיתו של דבר, כבר רבינו חננאל, מראשוני

בתגובה למבט האטום שבעיני האיכר הפטיר המלך: "לך לבנק".

וילך האיכר אל הבנק בו לא ביקר מעולם, ואת שעריו לא חנן עד הנה אף לא במבט בוחן יחיד. שומר המקום מיהן להכניסו עד שנפדד מקבוצת האוויזים שנלוותה אליו, ובעודו עומד בתור בחן את נהלי המקום. הנהון בראש. הגשת הפתק. המתנה קצרה. חתימה. קבלת הכסף. הנהון בראש.

בהגיע תורו, שלף את פתקו המקומטת, הנהן בראשו, הניח את הפתק על הדלפק ותלה את מבטו גבוה, כפי שעשה העומד לפניו, בעת ההמתנה לצלוחית הדיו בה יתבקש לטבול את אגודלו.

הוא הוריד את מבטו אל הפקיד, וראה יושב ללא נוע, רק ראשו נע ונד קלות. "זו היא המחאה מבית המלוכה, אך איני יכול לתת לך כסף", לא עזרו תחנוניו, איומיו, אף לא מהלמות קלות, מאומה. הוא זעם ורתח, המחאה של המלך אינכם מכבדים? **הגיע המנהל**, אלא מה, אשר הסביר בשבעה סגנונות דיבור, כי כל הכסף שבבנק אין בו כדי להשלים אף לא עשירית מן הסכום הנקוב בהמחאה זו. סע לוינא אדוני. בווינא ממוקם המשרד הראשי של הנהלת הבנק. שם, בחדרו של המנהל הראשי, ממוקמת הכספת הגדולה, הצג לפניו את ההמחאה אדוני. שם מקומך. סע לוינא אדוני.

המנהל סיים את דבריו, והם החליפו ביניהם מבטים ללא מילים. הוא, המנהל, עמד חנוט בחליפתו, רגליו נטועות בנעליו המבריקות, חגורת עור בוהקת חוצה בין שני חלקי גופו, עניבה סוגרת סביב צווארו ושני עיגולי זהב תולים מול עיניו. מולו ניצב הכפרי, בוקע מתוך מגפיו המגושמים, בגדיו זרוקים על גופו בערבוביה וכובע עצום מאהיל על גופו. לשניהם היה ברור, כי המנהל היה שמח מאד להתחלף איתו. העובדה שברגע זה אין בכיסו של הכפרי פרטה לפורטה, אין בה מאום. את האמת שניהם יודעים. קצת סבלנות. סע לוינא אדוני.

במדרשים נאמר כי כאשר יהודי מקיים מצווה, הוא מקבל את ההמחאה היקרה ביותר (ויקרא רבה פרשה ל"ד): "אדם עושה מצוה - מי כותבה? אליהו ומלך המשיח! והקדוש ברוך הוא חותם על ידיהם"!!!

סיים החפץ חיים זכר צדיק לברכה, והיו דבריו כצרי ומרפא על לבו של היהודי שישב לפניו: "נו ר' יהודי, הן וודאי אין צורך להסביר לך, שהמחאה אשר נכתבה על ידי אליהו הנביא ומלך המשיח, ונחתמה על ידי הקדוש ברוך הוא, אי אפשר לבקש לפרוע בעולם הזה".

יהודי שמשתתף בשיעורו של הרב ארנטריו סיים את דבריו: "התרגשתי מאד בשעת שמייעת המעשה, ואחר כך התרגשתי לא פגה, ההכרה חדרה לתוכי, כי זה באמת הדבר שתמיד רציתי לשמוע, והנה עכשיו גיבשו אותו למילים נכונות. **סיפרתי** את הדברים למעגל ידידים, וכאשר נוכחתי גם בהתרגשותם, החלטתי כי ראויים הדברים להתפרסם במאורות הדף היומי.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ר: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף מח/א מתקיף לה
מתקיף לה
ביטוי חד וחריף זה, שמור למקומות בהם מקשה אמורא על דברי חבריו. בלשון "מתקיף לה" מביע המקשה, כי דברי חבריו אומר השמועה, הינם נגד הסברה הפשוטה וההגיון הברור.



כמובן, לשון זו, אינה הולמת קושיית אמורא על משנה או על ברייתא, שהרי אמורא אינו יכול להקשות עליהם מכח סברתו.

ספרי הכללים עומדים נבוכים מול מקומות בודדים בש"ס, בהם מקשה אמורא על משנה, ומשתמש בביטוי מתקף לה. דוגמא מפורסמת היא קושיית רמי בר חמא בתחילת פרק המפקיד (ב"מ לג/ב).

הגאון ר' בצלאל רנשבורג, מפנה לספרי הכללים שביארו לשיטת רש"י, כי האמורא מתקף את עצמו לוי אומר: מתקף את הבנתו הוא בדברי המשנה, ונמצא כאומר: כנראה הבנתי שגויה, שכן הבנה זאת משוללת הגיון וסברא: ("הליכות עולם" שער ב' פ"א ס"א, וב"בין שמועה" שם, ועיי' "יד מלאכי" ערך מתקף).

דף נב/ב

רחלים, רחלין, רחלות

מתני': **"רחלות** יוצאות שחוזות כבולות וכבונות... רבי יוסי אוסר בכלן חוץ מן **הרחלין** הכבונות... ואין **הרחלים** יוצאות חנונות..."

נקבת הכבש נקראת במשנה **"רְחֵל"**.

ממי צורת הרבים של מילה זו: **רְחֵלִים** או **רְחֵלוֹת**?

שמות ממין זכר נוטים לקבל את סיומת הרבים -ים, ושמות ממין נקבה נוטים להסתיים בסיומת הרבות -ות. אך מדובר בנטייה, ולא בכלל גמור, ורבים מאוד השמות החורגים מנטייה זו (כגון: אשה-נשים; אב-אבות; שם-שמות).

על כל פנים, כמעט לכל שם יש סיומת רבים קבועה: או -ים, או -ות. ברם, בשם **"רְחֵל"** יש חוסר עקביות: בסוגייתנו (דפוס נב/ב-נד/ב) גרסין פעמיים רחלות, וחמש פעמים הרחלים/ (בנוסח הדפוס). יש גורסים בכל הפעמים במשנתנו: **"הרחלים"** (כגון בכתב יד הרמב"ם). מה פשר חוסר עקביות זו?

מדברי ר' יוחנן בחולין קל"ז ב' אנו למדים כי התבדל בין **"רחלות"** ל**"רחלים"** נעוץ בשינוי שחל בסגנון הדיבור העברי במשך הדורות, מתקופת המקרא (אז אמרו רְחֵלִים) ועד לתקופת חז"ל, בה העדיפו את הצורה רְחֵלוֹת.

הגמרא מספרת על מחלוקת אמוראים כיצד יש לגרוס במשניות: כלשון הדיבור (**"רחלות"**) או כסגנון הלשוני המופתי של התורה (**"רחלים"**)?

"כי סליק איסי בר היגי, אשכחיה ר' יוחנן דקא מתני ליה לבריה רחלים. אמר ליה: אתנייה רחלות! אמר ליה: כדכתיב (בראשית לב/10): רְחֵלִים חמתי! אמר ליה: לשון תורה לעצמה, ולשון חכמים לעצמן." ר' יוחנן מחדש חידוש עצום: ללשון חכמים יש מעמד עצמאי, ואין היא נחשבת כשיבוש של לשון המקרא, אלא היא ניב עצמאי של לשון הקודש, בצד לשון המקרא. לכן יש לגרוס את המשנה בסגנון הדיבור של חז"ל: **"רחלות"**.

בעל תפארת ישראל מסביר, כי **"בלשון** תורה נקראו בכל מקום רחלים, אבל בלשון חכמים נקראו לפעמים רחלים ולפעמים רחלות, והכא נקט התנא לשון רחלות, והרי חייב אדם לומר בלשון רבו, וזה היה כל הקפידא של ר' יוחנן על איסי" (בועז, חולין פ"א; וע"ע שמעון שרביט "שמות כפולי צורה" שהתפרסם בתוך מחקרים בלשון, ד', עמ' 365).

הראשונים, מתייחס לכך שיש בתורה הרבה יותר משלושים ותשע מלים הטומנות בחובן את השורש מלאכה, והוא כותב, כי לא את כל המילים יש להביא בחשבון. בגירסה המצויה בידינו נפלו שיבושים, ככל הנראה, בלשונו הזהב של בעל רבינו חננאל, ועל פי הגהות שנעשו בדבריו, עולה ההסבר הבא.

שלוש מלאכות שהוזכרו בפרשת **"ויכולו"** יש להשמיט, מפני שאלו מלאכות שעשה הקב"ה, כגון, **"ויכל** אלוקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה", ואנו תרים אחר מלאכות שנעשו בידי אדם. כמו כן, יש להשמיט עשרה מקומות בהם הוזכרה המילה מלאכה ללא עשייה, (בראשית לג/ד) **"לרגל** המלאכה אשר לפני", (שמות כב/ז-ט), **"אם** לא שלח ידו במלאכת רעהו" ועוד - (שמות לא/ג; שמות לה/א; שמות לה/כא; שמות לה/כד; שמות לו/ז; שמות לח/כד; שמות מ/לג; ויקרא ג/מח). עוד שתיים עשרה פעמים נוספות מוזכר בתורה **"מלאכה"** לעניין מלאכת אוכל נפש, וגם את אלו יש להשמיט. נותרנו, איפוא, עם ארבעים פסוקים בלבד, וגמרתנו הרי דנה, מתוך ארבעים אלו איזה פסוק יש להשמיט. החשבון, איפוא, עומד על תלו (קובץ תלפיות תשרי תשכ"א כרך ז' חוברת ב-ד, ומובא בהדרום כב, תשרי תשכ"ו, עמוד 179, ועיי"ש עוד באריכות גדולה דרכים נוספות).

בעל תוספות יום טוב, מיישב את הדברים בדרך משל:

ברש"י מבואר, כי בפסוק **"לא** תעשה כל מלאכה" רמזה תורה, כי מספר המלאכות האסורות בשבת הוא כמניין המלאכות המוזכרות בתורה. מכאן מסיק בעל תו"ט, כי כל פסוק הנושא ציווי זה, שאין לעשות מלאכות כמניין המלאכות המוזכרות בתורה, אינו נכלל במניין, וכמו כן, פסוקים שבהם מוזכר העונש על עשיית מלאכה בשבת, אינם בכלל המניין. עשרים וחמשה פסוקים כוללים ציוויים או ענשים על אי עשיית מלאכה בשבת ובמועדים, ולאחר ניכויים, יעמוד המניין על ארבעים פסוקים בהם מוזכר מלאכה... וגמרתנו כבר דנה, איזה מהם להשמיט ואין ללמוד הימנו.

מאמר על משנה מסדר זרעים הנלמדת עם הדף היומי

משנה דמאי, פרק ה', משנה י"א: תרם מן הדמאי על הדמאי... תרומה ויחזור ויתרום

חיוב הפרשת דמאי - ודאי או ספק?

גאוני הדורות דנים הרבה במהות הפרשת דמאי. רבי יוסף ענגיל, בספרו **"אתון** דאורייתא" (סימן ו), מציג את הספק הבא: האם תקנת חז"ל להפריש מעשרות מדמאי היא הפרשה מוספק בלבד, או שמא לאחר התקנה ההפרשה היא וודאית. כלומר: מדין תורה אין חובה לעשר דמאי, כי רוב עמי הארץ היו מעשרים ואפשר לסמוך על הרוב. מה תקנו, איפוא, חז"ל? האם הם קבעו כי בכל זאת יש להתייחס לדמאי כספק שקול, ולפיכך יש להפריש מעשרות מכח הספק, והמעשרות שהופרשו מן הדמאי הם ספק מעשה, או שמא הם קבעו שמפני הספק חובה וודאית להפריש מעשרות, ולפיכך המעשרות שהופרשו הם מעשרות וודאי.

לספק זה יש תוצאות רבות, ואחת מהן היא: אם אדם אכל דמאי, והאמת היא שעם הארץ שמכרו לו הפריש ממנו מעשרות - האם עבר על אכילת איסור מאחר שחז"ל קבעו חובה להפריש מעשרות מדמאי, או שמא לא עבר אלא על מחשבה לאכול איסור [או לא קיים מצוה דרבנן לחשוש לאיסור], כי במקרה זה הרי הופרשו מעשרות (ועיי"ש ב"אתון דאורייתא" בראיתו מסוגיות הש"ס לדבר).

לכאורה קיימת הוכחה ניכחת להכרעת הדיון מדברי המשנה: **"תרם** מן הדמאי על הדמאי... תרומה ויחזור ויתרום". כלומר: מי שהיו לו פירות דמאי משני מקורות, והפריש מעשרות מדמאי זה על הדמאי האחר, עליו לחזור ולהפריש מעשרות מכל קבוצת פירות בפני עצמה. טעם הדבר: הואיל ופירות דמאי הם ספק מעושרים, יתכן שקבוצת פירות אחת מעושרת ונמצא שהפריש מן הפטור על החיוב, והרי מפירות 'פטור' שהופרשו מהם תרומות ומעשרות, אי אפשר להפריש מעשרות על פירות 'חיוב', שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות.

על פניה קביעה זו מהווה הוכחה כי פירות דמאי נותרו מוגדרים כספק, שהרי אם תקנת דמאי היא בגדר חובה, לפנינו שתי קבוצות פירות שמדין תורה אין חובה להפריש מהן מאומה, וחז"ל חייבו להפריש מהן. נמצא, איפוא, ששתי הקבוצות חייבות בהפרשה מדרבנן, ואפילו אם אחת מהן עושרה כבר אין היא 'פטור'! רק אם ההפרשה נובעת מכח ספק אפשר להבין מדוע אין להפריש מדמאי על דמאי.

ברם, הגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל ("קהלות יעקב", זרעים סימן ד) מסביר כי אין הוכחה ממשנה זו אפילו לפי הצד שההפרשה היא חובה מדרבנן, כי כך הוא סדר הדברים:

אכן, מדין תורה אין כל חובה להפריש מעשרות מדמאי, מפני שסומכים על רוב עמי הארץ שהיו מפרישים. ברוחב דעתם החליטו חז"ל לעורר את הספק וקבעו כי אף על פי שאין לפנינו ספק שקול, יש להתייחס אליו כספק שקול, כביכול מחצה מעשרים ומחצה אינם מעשרים. בנוסף לכך הם תיקנו כי מפני הספק תהא חובה להפריש מעשרות, ותהא הפרשה זו מצוה מדרבנן ולא רק הפרשה מכח הספק! נמצא, איפוא, שאי אפשר להפריש מפירות דמאי על פירות דמאי, שכן, לאחר שעוררו חז"ל את הספק וקבעו להתייחס אליו כספק שקול, יתכן שההפרשה לא תחול, כי אם קבוצה אחת עושרה וזולתה לא עושרה, הרי הוא מפריש מן הפטור על החיוב (וראה עוד בהרחבה בספר "דרך אמונה", מעשרות, פרק ט', בביאור ההלכה הראשון).

במסגרת דיון זה על מהותו של דמאי, ראוי לציין את דעת החזון איש (ראה ספר "דעת יואל" להגר"י קלופט זצ"ל, סימן ק"ג), שאף על פי שלדעתו הפרשה מדמאי אינה בגדר חיוב ודאי אלא מחשש הספק

לעילוי נשמת
הר"ר **שמואל בצלאל עלפער** ז"ל
ב"ר ישראל יצחק שו"ב הלפרין ז"ל
נלב"ע ה' בכסלו תשמ"ז
תנצב"ה
הונצח ע"י משפחת המלסדורף שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר **מנשה יונה חיים** ז"ל
ב"ר בן ציון ז"ל נלב"ע ה' בכסלו תשע"א
תנצב"ה
הונצח ע"י חתנו ובתו ידידינו
הר"ר **ישראל וסימה שטר** ה"ו חיפה



לעילוי נשמת

הר"ר שמעון כהן ז"ל

ב"ר שמואל חיים ז"ל

נלב"ע ט' בכסלו תשס"ח תנצב"ה

הונצח ע"י בני המשפחה שיחי

ואין כאן אכילת 'טבל' מדרבנן, אין זאת אלא עד שלא הפרישו מעשרות, אך לאחר שהפריש בעל הבית מעשרות מהדמאי, אין דינם כספק מעשרות אלא כבר נקבע דינם כמעשרות ודאי מדרבנן. אחת התוצאות ההלכתיות להגדרה זו היא, שאף על פי שאין תקנת דמאי מחייבת את העניים להפריש מעשרות מפירות דמאי - מעשרות דמאי [כלומר, תרומת-מעשר ומעשר-שני מחוץ לירושלים] אסורים באכילה אף לעניים (כן הוא לדעת הרמב"ם, ראה דרך אמונה, מעשרות, פרק י', הלכה י"א, ס"ק פ"ו; אולם הרמב"ן חולק, ע"ש).

שיעורים חדשים בדף היומי

ברחבי הארץ, במסגרת התכנית "לומדים בשלמות"

נתניה

בית הכנסת "מניין אברכים"

רה' גבע 25

בשעה 20:45

מפי הרב יהודה שוטן שליט"א

תל אביב

בהכ"נ "גאולת ישראל"

רה הקרן, קרית שלום

בשעה 21:00

מפי הרב שלמה בן זקן שליט"א

תפילת ערבית בשעה 22:00

טבריה

בית הכנסת "נזר ברוך"

רה' אחוזת בית

בשעה 07:00

מפי הרב דניאל אביי שליט"א

תפילת שחרית בשעה 06:00

ירושלים

ישיבת "דבר ירושלים"

רה' קצנבלובגן 53, הר נוף

בשעה 17:00

מפי הרב ברוך הורוויץ שליט"א

בית הכנסת "משכן שמואל"

רה' גולד, גבעת מרדכי

בשעה 09:30

מפי הרב יצחק שטיינברג שליט"א

בית הכנסת "נחלת יעקב"

רה' ריבלין 5, נחלת שבעה

בשעה 17:00

מפי הרב דניאל אלקובי שליט"א

ביתר עילית

בית הכנסת "שטיבלך המרכזי"

רה' בעש"ט 5

בשעה 08:15

מפי הרב אבינעוץ שמואל יהב שליט"א

זכרון יעקב

בית הכנסת "אור מנחם"

רה' החסידה 1, הלומות זכרון יעקב

בשעה 20:00

מפי הרב אלעד בן שטרית שליט"א

תפילת ערבית בשעה 21:00

השמונאים

בית הכנסת "ייראוך עם שמש"

רה' כף החיים 8

בשעה 17:45

מפי הרב אליעזר ינוקא שליט"א

עשרות אלפי גמרות
מודפסות ונלמדות
לעילוי הנשמה המונצחת
בעמוד הגמרא

הקדם והנצח את נשמות יקיריך ז"ל

שיום הזיכרון שלהם חל בחודשים:
אדר - ניסן - אייר - תמוז

בגמרא המיוחדת "מהדורת כתר הש"ס" בהוצאת "מאורות"

לפרטים והרשמה: טל. 03-5775307 פקס. 03-7601020